

Το ιερό του Ολυμπίου Διός

Θυσίας μεγαλοπρεπείς τοῖς θεοῖς συνετέλεσεν ἐν Δίῳ τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς καὶ σκηνηκὸς ἀγῶνας Διὶ καὶ Μούσαις, οὗς Ἀρχέλαος ὁ προβασιλεύσας πρῶτος κατέδειξε. τὴν δὲ πανήγυριν ἐπ' ἡμέρας ἐννέα συνετέλεσεν, ἐκάστην τῶν Μουσῶν ἐπιόντων ἡμέραν ἀναδείξας, σκητὴν δὲ κατασκευασάμενος ἑκατοντάκλινον τοὺς τε φίλους καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἐτι δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων πρέσβεις παρέλαβεν ἐπὶ τὴν εὐωχίαν λαμπραῖς δὲ παρασκευαῖς χρησάμενος, καὶ πολλοὺς μὲν ἐστιάσας πάσῃ δὲ τῇ δυνάμει διαδοῦς ἱερεῖα καὶ τάλλα τὰ πρὸς τὴν εὐωχίαν ἀνήκοντα...

Κείμενο συνθήκης συμμαχίας ἀνάμεσα στο Φίλιππο καὶ τοὺς Λυσιμαχεῖς.

Μεταλόγια αὐτὰ περιγράφει ὁ Διόδωρος (17, 16) τὴν παρουσία τοῦ Μ. Αλεξάνδρου στο Δίον καὶ τὴ συμμετοχὴ του στα Ολύμπια. Φαίνεται ὅτι γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν «συμπορευομένων εἰς τὰς πανηγύρεις» ὑπῆρχαν εγκαταστάσεις ὅπως οἱ στοῆς «καὶ περὶ τοῦ τέμενος» (Πολύβιος 4, 62).

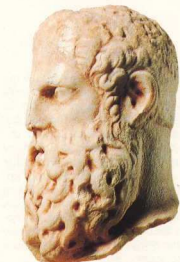
Ἡ λατρεία τοῦ Ολυμπίου Διὸς καὶ τῶν Μουσῶν δίχως ἀμφιβολία ἦταν στὴν κορυφὴ τοῦ ἐπιστήμου εορτολογίου τῶν Μακεδόνων. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι στο Δίον με Ολύμπια πανηγύρισε ὁ Φίλιππος τὴν ἀλωση τῆς Ολύμπου, τῆς πρωτεύουσας τοῦ κοινῶν τῶν Χαλκιδίδων. Οὐτὲ εἶναι σύμπτωση ὅτι ἀπὸ δω Ἑξκινά, ὁ Αλέξανδρος ἀφοῦ θυσιάζει στὸν Ολύμπιο Δία, τὴν ἐκστρατεία γιὰ τὴν Ἀσία. Δὲν ἀποκλείεται, τὸ τέμενος τοῦ Διὸς νὰ ἦταν ὁ τόπος ὅπου γινόταν ἡ ἐνιαύσια κἀθαρση τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ. Εἶναι βέβαια κατανοητὸ ὁ Ολύμπιος Δίας νὰ εἶναι ὁ ἐπίσημος θεὸς τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων. Αἰφινδιάζει ὁμῶς ἡ ἰσότημ παρουσία τῶν Μουσῶν δίπλα στὸν Ολύμπιο πατέρα.

Ἀλλὰ εἶναι πολὺ πιθανὸ ὁ στενὸς αὐτὸς συσχετισμὸς νὰ ἔχει παλαιότερες ρίζες, ἀφοῦ καὶ ὁ Δίας καὶ οἱ Μούσες εἶναι θεότητες τῆς φύσης, ἐκεῖνες τῶν βουνοκορφῶν καὶ τῶν καιρικῶν φαινομένων, αὐτὲς τῶν νερῶν καὶ τῶν υγρῶν τοπιῶν. Εξάλλου, ὁ αὐτὸν τὸ τόπο, ἐν Πιερῷ, Ζεὺς Μνημοσύνη μίγει...

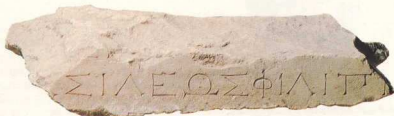
Μούσας ἐγέννησεν.

Ἡ ἀναζήτηση τοῦ τέμενος τοῦ Ολυμπίου Διὸς ἦταν κύριος σκοπὸς τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Γ. Σωτηριάδη, ποὺ ἀπὸ τὶς λιτὲς πληροφορίες τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ἀλλὰ καὶ τὶς παρατηρήσεις ἐπὶ ἀνασκαφικὸ ἔργο ἐπιχειροῦσε νὰ ἐντοπίσει τὴ θέση του. Στῆριζόμενος στὸ κείμενο τοῦ Πολυβίου, ὅπου δὲν γίνεται σαφὴς διάκριση ἀνάμεσα σὲ ἱερὸ καὶ πόλη, κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ τέμενος βρισκόταν μέσα στὴν πόλη. Γιὰ τὸ λόγῳ αὐτὸ ἔκανε πολυάριθμους τομῆς, ἰδιαιτέρως στα ψηλότερα σημεῖα τοῦ χάρου, δίχως ὁμῶς ἀποτελέσματα.

Ὁ Χ. Μακαρόνας (ΑΕ 1937 II, 530 κ.ε.) ἐπανεξέτασε τὶς πηγές καὶ πείστηκε ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξαγαγῆσαι στὴν παλιὰ ἀποψη τοῦ Leake (1835), ὅτι τὸ τέμενος τοῦ Διὸς βρισκόταν ἐξῆς ἀπὸ τὴν πόλη, ὅπως καὶ ἄλλα ἱερά, λ.χ. στὴν Ολύμπια,

Μαρμάρινη κεφαλή που πιθανότατα εικονίζει το Δία. Προέρχεται από το γένημα του νότιου περιβόλου, όπου είχε ένααρχαίωσηποιηθεί ως οικοδομικό υλικό (2ος αι. μ.Χ.).

Θραύσμα από το βάθρο ενός βασιλικού ανδριάντα. Στο πάνω μέρος σώζεται η βάση στην οποία έμπαινε πλίνθος του αγάλματος. Η επιγραφή μπορεί να συμπληρωθεί με ασφάλεια από τα ίχνη των γραμμάτων της πρώτης σειράς ως εξής: Βασιλεύς Περσείας Βασιλεύς Φιλίππου. Πρόκειται δηλαδή για το άγαλμα του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά.

στη Νεμέα, στην Ισθμία. Την ίδια γνώμη διατύπωσε και ο Γ. Μπακαλάκης (Excavations at Dion, 1st Congrès International des études balkaniques et sud-est européennes, Sofia 1966, 5 κ.ε.), πιστεύοντας ότι αρχικά ήταν ένα άλσος όπως στη Δωδώνη.

Οι ανασκαφές των τελευταίων χρόνων απέδειξαν, πέρα από κάθε αμφιβολία, ότι όλα τα ιερά του Διού, δύο θέατρα και το στάδιο βρίσκονται έξω από τα τείχη, σε μια έκταση που έχει τουλάχιστον το ίδιο μέγεθος με την αρχαία πόλη. Δεν αποκλείεται, εκεί που σήμερα αναβλύζει μια μεγάλη πηγή και σχηματίζει τη λιμνούλα που οι εντόπιοι ονομάζουν «Βούλη», να ήταν το ιερό των Μουσών. Το τέμενος του Διός, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, βρίσκεται πιο νότια, κοντά στο ρωμαϊκό θέατρο. Εκεί αποκαλύφθηκαν κτήρια που σχετίζονται με τη λατρεία, πολλά θραύσματα γλυπτών, ένας τοίχος που ξεπερνά τα 100 μέτρα, και είναι ίσως ο περιβόλος του ιερού, ένα μικρό ανάγλυφο που εικονίζει τον Δία, προ παντός όμως δύο επιγραφές, στις οποίες όχι μόνο γίνεται αναφορά στο τέμενος του Διός του Ολυμπίου αλλά ορίζεται ρητά ότι εκεί πρέπει να στηθούν. Η μια επιγραφή είναι ψήφισμα τιμητικό, γύρω στο 300 π.Χ., όπου αναφέρεται ναός και τέμενος του Διός του Ολυμπίου· η άλλη είναι βασιλική επιστολή του Φιλίππου V προς τους Δημητρίους (ι) και τους Φεραίους και χρονολογείται το 206 π.Χ. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό για το ρόλο του ιερού στην πολιτεία των Μακεδόνων ότι το δεύτερο αυτό κείμενο δεν έχει καμιά σχέση με

*Άγαλμα Μούσας, πιθανώς της Τερψιχόρης. Η ταύτιση βασίζεται στον αγαλματικό τύπο και στο γεγονός ότι η μορφή κρατάει στο αριστερό χέρι μια λύρα που το ηχείο της έχει τη μορφή οστράκου χελώνας. Το πόδι της πατάει σε βράχο που δηλώνει ταπία, πιθανώς τους πρόποδες του Ολύμπου.

Βρέθηκε το 1928 και ο Γ. Σωτηριάδης υπέθεσε ότι πρόκειται για την κεφαλή «ηγεμονίδου τινός Μακεδόνας». Πιθανότερη είναι όμως η άποψη του Γ. Μπακαλάκη, ο οποίος παρατήρησε τα ίχνη ενός στέμματος σε μορφή οχυρωματικού περιβόλου στο πάνω μέρος της κεφαλής και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για την προσωποποιημένη μορφή του ποτάμιου θεού του Διού, του Βαφύρα (Fest. Kenner I, σ.28 κ.ε.), 2ος αι. μ.Χ.

το Διόν. Αφορά την πολιτική γενεότητα του Μακεδόνα βασιλιά, όπως και το κείμενο της συνθηκής συμμαχίας με τους Λυσιμαχείς. Ήδη από τα χρόνια του Φιλίππου II έχουμε επιγραφική μαρτυρία, από την οποία προκύπτει ότι το Τέμενος του Ολυμπίου Διός στο Διόν ήταν ο ιερός τόπος όπου «δημοσιεύονταν» σε λίθινες στήλες σημαντικά κείμενα του μακεδονικού βασιλείου. Εξάλλου, στο ίδιο τέμενος ήταν στημένα σε σειρά τα αγάλματα των Μακεδόνων

βασιλέων. Βάσεις δύο τέτοιων ανδριάντων βρίσκονται σήμερα στο Μουσείο του Διού: η μία για το χάλκινο άγαλμα του Κασσάνδρου, η άλλη για τον μαρμάρινο ανδριάντα του Περσέα. Φέτος ήταν η πρώτη χρονιά που μπορούσαμε να αρχίσουμε συστηματική και εκτεταμένη ανασκαφή στη θέση αυτή, αφού πραγματοποιήθηκαν, μετά από χρονοβόρες και επίπονες διαδικασίες, ανταλλαγές των ιδιοκτησιών γης με άλλες δημόσιες γαίες.

Το ιερό της Δήμητρας

Το τέμενος της Δήμητρας σε αεροφωτογραφία. Η δαιδαλώδης εικόνα γίνεται εύκολα αναγνώσιμη όταν αναγνωρίσει κανείς μια σειρά μονοθαλάμων ή διθαλάμων κτηρίων που στοιχίζουν τις ράχες τους στη δύση και ανοίγονται προς την ανατολή. Τα κτήρια αυτά, προφανώς λατρευτικά, δεν ταυτίζονται μεταξύ τους, εκτός από δύο, ούτε χρονολογικά ούτε τυπολογικά. Το ιερό είχε μια μακρά ιστορία από το τέλος του 6ου αι. π.Χ. ως τον 3ο αι. μ.Χ.

